

О. І. Благодарний,
кандидат економічних наук,
Інститут економіко-правових досліджень НАН України,
Н. О. Юріна,
кандидат економічних наук,
Донецький національний університет,
Г. В. Скобцова,
Головне управління статистики
у Донецькій області

МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ у 2011-2012 роках

Перспективним напрямком в створенні конкурентно - ринкового середовища, що сприяє формуванню змішаної економіки в Україні, є розвиток малого підприємництва. Головним компонентом такої економічної системи є існування та взаємодія багатьох підприємств різних розмірів (великих, середніх та малих) при оптимальному їх співвідношенні. Найбільш динамічним елементом в структурі народного господарства є мале підприємництво.

В умовах формування змішаної економіки ринкового типу, інституціональних змін в економіці України, радикальних змін в відношеннях власності проблема становлення та розвитку малого підприємництва набуває важливого значення [1, с. 5].

Досить повільні темпи і суперечливість просування України шляхом ринкових перетворень в значній мірі обумовлені саме недооцінкою ролі та значення малого підприємництва як головного елемента змішаної економіки і саме це підсилює актуальність дослідження проблем становлення та розвитку малого підприємництва.

Означеним проблемам досить багато уваги приділяли видатні спеціалісти України: В.І. Ляшенко [1], Л.І. Вороніна і М.Ю. Ануфрієв [2], О.Г. Кошелева [3], А.В. Кучеров [4], З.С. Варналій [5], Г.Ф. Толмачова [6], Н.О. Юріна [7] та інші. Розглядалися обмежений перелік питань кожним, а в сукупності стану розвитку в динаміці увага майже не надавалася, що пояснюється частою зміною методичними аспектами обліку в статистиці.

Основна мета статті – аналіз основних показників, що характеризують особливості розвитку підприємств малого бізнесу Донецького регіону за період 2011-2012 рр.

В процесі аналізу використані дані по малих підприємствах з урахуванням мікропідприємств, які за даними Реєстру статистичних одиниць визначені економічно активними (мають найманих працівників та/або здійснюють реалізацію продукції, робіт, послуг), за винятком фермерських господарств з кількістю зайнятих до 50 осіб, банків та бюджетних установ (табл. 1).

Мале підприємництво Донецької області за кількістю підприємств та кількістю зайнятих займає друге місце в Україні після міста Києва, а за обся-

гом реалізованої продукції, виконаних робіт та наданих послуг – третє місце після Києва та Дніпропетровська.

Таблиця 1
Основні показники розвитку малих підприємств
(з урахуванням мікропідприємств)
Донецької області [8-10]

	2010	2011	2012
Кількість малих підприємств, одиниць	25642	27122	26170
у тому числі мікропідприємств, одиниць	21419	22831	21948
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	58	61	60
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	160,2	151,3	160,9
Кількість найманих працівників, тис. осіб	156,4	149,3	154,0
Витрати на персонал, млн грн	2893,8	3821,8	4810,9
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн грн	48019,8	48061,3	55044,9
Прибуток до оподаткування, млн грн	1578,5	2378,0	2436,7
Збиток до оподаткування, млн грн	2449,3	1952,5	2975,6
Фінансовий результат до оподаткування, млн грн	-870,8	425,5	-538,9

У 2012 р. кількість малих підприємств, які за даними Реєстру статистичних одиниць визначені економічно активними, у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення склала 60 одиниць. Цей показник на 2 одиниці більше (58) ніж в 2010 році і на 1 одиницю (61) менше ніж в 2011 р.

Кількість малих підприємств в 2010 р. становила 25642 одиниць, в 2011 – 27122, що на 1480 одиниць (5,8%) більше 2010 р., а в 2012 р. зменшилося на 952 одиниці (3,5%) порівняно з 2011 р.

В практиці функціонування можливостей створення, функціонування та розвитку малих підприємств за містами та районами області показник розподіляється нерівномірно. Найвище його зна-

чення спостерігалось в місті Донецьку (134 одиниці), а найнижче – у місті Дзержинську (9 одиниць).

Розміщення малих підприємств по території області має ознаки диспропорціональності. Майже половина малих підприємств зосереджена в Донецьку (47,3%), чверть – у чотирьох великих містах області: 10,6% – у Маріуполі, 6,3% – Макіївці, 4,2% – Краматорську, 4% – Горлівці [5, с. 4].

Динамічність та мобільність є характерними ознаками підприємств малого бізнесу і вони здійснюють свою діяльність у різних сферах економіки, швидко реагують за зміни попиту споживачів.

Аналогічно в 2011 р. у структурі малого підприємництва за видами економічної діяльності превалюють сфери діяльності невиробничого характеру, особливо ті, що мають відносно швидкий оборот коштів. Кількість підприємств малого бізнесу, які займалися торгівлею (включаючи ремонт автомобілей, побутових виробів та предметів особистого вжитку) хоча й зменшується кожний рік на незначні суми, але продовжує займати найбільшу частку в загальній кількості малих підприємств області (34,8% – 2011 р.; 33,8% – 2012 р.).

Операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємствам займалися 10,3% підприємств (в 2011 р. – 22,8%).

Протягом року питома вага промислових підприємств у структурі малого бізнесу зменшилася порівняно з 2011 р. та склала 10,7%.

Частка підприємств, які займалися будівництвом, зросла на 0,3% порівняно з 2011 р. та склала 10,4%.

Послуги в сфері транспорту та зв'язку надавали 992 (3,8%), в 2011 р. таких підприємств було 4,9%.

Підприємства професійної, наукової та технічної діяльності становлять 2095 одиниць (8%).

Сприяючи вирішенню проблем зайнятості населення підприємства малого бізнесу в 2012 р. збільшили кількість працюючих. Кількість зайнятих працівників (включаючи штатних, позаштатних працівників та власників, засновників підприємства та членів їх сімей) на малих підприємствах збільшилася на 6,3% та склала 160862 особи. Кількість найманих (включаючи штатних та позаштатних) працівників порівняно з 2011 р. збільшилася на 4747 осіб і склала 154009, або 17,2% від загальної кількості працюючих на підприємствах (великих, середніх та малих підприємствах – суб'єктах підприємницької діяльності) області.

По територіях кількість найманих у малому бізнесі 47,0% працювали на підприємствах міста Донецька. Майже чверть – на малих підприємствах чотирьох великих промислових міст області: 10,0% – Маріуполя, 5,9% – Макіївки, 4,0% – Горлівки та 4,1% – Краматорська. В 2012 р. незначне збільшення підприємств в Донецькій (2011 р. – 45,9%), без зміни – в Макіївці та Краматорській та зменшення в Маріуполі (10,3% в 2011 р.) і Горлівці (4,6% в 2011 р.).

Найбільша кількість підприємств в 2012 р. припадала на торгівлю. Тому і питома вага зайнятих у цій сфері в загальній кількості працюючих на малих підприємствах цього виду діяльності досить висока (26,2%).

Доля працівників, які займалися операціями з нерухомим майном, орендою та послугами підприємствам, становить в 2012 р. 8,6%, а в 2011 становила – 22,1%.

На підприємствах промислових видів діяльності працювало 15,9% загальної кількості найманих у малому бізнесі (24557 осіб), у будівництві – 11,3% (17421 особа), у сільському господарстві – 6,6% (10206 осіб). Змінилися показники в будівництві (10,5% в 2011 р.), а в промисловості та сільському господарстві – залишилися без зміни.

Значна частка зайнятого населення (113911 осіб – 74,0%) розподіляється між малими підприємствами шести міст області: Донецьк (72345 осіб – 47,0%), Горлівка (6128 осіб – 4,0%), Краматорськ (6300 осіб – 4,1%), Макіївка (9084 особи – 5,9%) Маріуполь (15459 осіб – 10,0%) та Слов'янськ (4595 осіб – 2,9%).

Витрати на персонал підприємств є найбільшими в перерахованих містах і дохід зайнятих в цих містах – значно вищий: Донецьк – 2465,8 млн грн, Горлівка – 183,6, Краматорськ – 180,1, Макіївка – 269,6, Маріуполь – 459,8 та Слов'янськ – 133,5 млн грн.

За підсумками 2012 р. підприємствами малого бізнесу було реалізовано продукції, виконано робіт і надано послуг на суму 55044,9 млн грн, що на 15082,6 млн грн або на 27,4% більше, ніж у попередньому році (48061,3 млн грн в 2011 р.).

В обсязі реалізації малих підприємств за 2012 р. найбільшу вагому частку склали торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 32048,1 млн грн (58,2% – 2012 р. та 61,6% – 2011 р.). Продукція промисловості становить 6517,8 млн грн (11,8% в 2012 р. і 12% в 2011 р.), а послуги підприємств, які займалися операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та надання послуг підприємствам, – 1837,7 млн грн (3,3% в 2012 р. і 9% в 2011 р.) і виконані роботи в будівництві 5633,7 млн грн (10,2% в 2012 р. і 7,6% 2011 р.).

Основна частка обсягу реалізації (81,1%) припадала на п'ять великих міст області: 62,8% – на підприємства Донецька, 7,5% – Маріуполя, 5,8% – Макіївки, 2,7% – Горлівки і 2,3% – Слов'янська. В 2011 р. цей показник був майже незмінним: основна частка обсягу реалізації (80,7%) припадала на п'ять великих міст області: 61,3% – на підприємства Донецька, 8,1% – Маріуполя, 5,8% – Макіївки, 3,4% – Горлівки і 2,1% – Слов'янська.

Особливості промислових видів виробництва характеризуються обсягами виробництва, їх зростанням в останні роки.

За 2011 р. суб'єктами малого підприємництва області був отриманий позитивний фінансовий результат до оподаткування в сумі 425,5 млн грн. За

2012 р. цією категорією підприємств одержано від'ємний фінансовий результат до оподаткування в сумі 538,9 млн грн.

Позитивний фінансовий результат в 2011 р. був сформований за рахунок перевищення суми прибутку, який одержали 69,6% малих підприємств над сумою збитку, який одержали 30,4% малих підприємств. Навпаки, у 2012 р 68,8% малих підприємств отримали прибуток в сумі 2436,7 млн грн, а 31,2% малих підприємств одержали збиток в сумі 2975,6 млн грн. Фінансовий результат до оподаткування склав –538,9 млн грн.

Малі підприємства промислових видів діяльності також в 2012 р. мали від'ємний результат: 66,1% від загальності кількості підприємств мали прибуток 268,1 млн грн, а 33,9% – одержали збиток в сумі 739,0 млн грн.

Найбільшу збитковість в 2012 р. мали крім промислових мали підприємства оптової та роздрібною торгівлі (909,9 млн грн), фінансової та страхової діяльності (171,3 млн грн) та операцій з нерухомим майном (458,3 млн грн).

Існує достатньо багато негативних факторів, які гальмують розвиток сфери малого підприємництва. Для того, щоб малий бізнес спроміг у повному обсязі реалізувати всі свої переваги, необхідна суттєва підтримка з боку держави [8]. Слід розробляти дієві програми, надавати потрібні кошти, проводити системний контроль проведення виконання прийнятих засобів.

Література

1. Ляшенко В.І. Регулирование развития малого предпринимательства в Украине: проблемы и пути решения: Монография / В.І. Ляшенко // НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 452 с.
2. Ляшенко В.І. Механизмы регулирования развития малого предпринимательства в Украине: монография / В.І. Ляшенко, Е.Г., Кошелева, А.Ф. Толмачева. – Донецьк: Юго-Восток, 2008 – 495 с.
3. Адамов Б.І. Малий бізнес України: дороговкази поступу: монографія / Б.І. Адамов, О.І. Амоша, В.І. Ляшенко та ін. – Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2008. – 275 с.
4. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу: монографія / А.І. Бутенко, М.П. Войнаренко, В.І. Ляшенко та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2011. – 326 с.
5. Варналій З.С. Вплив оподаткування прибутку на економічний розвиток України / З.С. Варналій, Д. Серебрянський // Економіка України. – 2010. – № 5. – С. 55-69.
6. Толмачова Г.Ф. Дослідження впливу можливостей на розвиток суб'єктів малого підприємництва / О.І. Благодарний, Г.Ф. Толмачова, О.С. Квілінський // Економіка та право. – 2014. – № 1(38). – С. 30-37.

7. Юріна Н.А. Моделирование и прогнозирование развития малого бизнеса / Н.А. Юріна // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – №1(19). – С. 12-17.

8. Мале підприємництво Донецької області в 2011 році: економічна доповідь / Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Донецькій області. – Донецьк, 2012. – 14 с.

9. Малий бізнес Донецької області за 2010 - 2012 роки: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Донецькій області. – Донецьк, 2013. – 72 с.

10. Тенденції розвитку малого бізнесу за містами та районами Донецької області / Головне управління статистики у Донецькій області. – Донецьк, 2011. – 20 с.

Благодарный О. И., Юріна Н. О., Скобцова Г. В. Мале підприємництво Донецької області у 2011-2012 роках

Авторами проведено дослідження особливостей розвитку малих підприємств в 2011-2012 роках. Проаналізовано основні показники, що описують діяльність підприємств малого бізнесу в 2011-2012 роках. Одержано результатні аналітичні показники свідчать про неналежний стан підтримки діяльності цього сектору економіки органами управління.

Надано деякі рекомендації по ефективному управлінню підприємств цього сектору економіки.

Ключові слова: підприємництво, кількість підприємств регіону, чисельність зайнятих, кількість найманих працівників, обсяг реалізації продукції.

Благодарный А. И., Юріна Н. А., Скобцова Г. В. Малое предпринимательство Донецкой области в 2011-2012 годах

Авторами проведены исследования особенностей развития малых предприятий в 2011- 2012 годах. Проанализированы основные показатели, которые описывают деятельность предприятий малого бизнеса в 2011-2012 годах. Полученные результатные аналитические показатели свидетельствуют о ненадлежащем состоянии поддержки деятельности этого сектора экономики органами управления.

Предоставлены некоторые рекомендации по эффективному управлению предприятий этого сектора экономики.

Ключевые слова: предпринимательство, количество предприятий региона, численность занятых, количество нанимаемых работников, объем реализации продукции.

Blagodarnyi A. I., Yurina N. A., Skobtsova A. V. Small business Donetsk region in 2011-2012

The authors conducted a study of peculiarities of development of small enterprises in 2011-2012 years. Analyzed the main indicators describing the activities of small businesses in 2011-2012. The obtained effective analytical figures indicate inadequate state support the activities of this sector of the economy by the government.

There are recommendations for the effective management of enterprises in this sector of the economy.

Keywords: entrepreneurship, number of enterprises, number of employees, number of employees, sales volume.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2014

Прийнято до друку 10.09.2014